

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomiky

Teze diplomové práce

Platební bilance – případová studie ČR

Monika Nováčková

© 2015 ČZU v Praze

SOUHRN

Diplomová práce se zabývá analýzou platební bilance České republiky od roku 1993 do roku 2013. Práce je rozdělena na dvě části. V první části je definována platební bilance a vnější ekonomická rovnováha. V kapitole platební bilance je popsána její horizontální i vertikální struktura a členění na jednotlivé účty a podúčty. V kapitole vnější ekonomické rovnováhy jsou popsána nejvhodnější salda pro určení tvaru vnější ekonomiky.

V druhé části práce je provedena analýza platební bilance v letech 1993-2013. Analyzovány jsou všechny účty i podúčty, dále jsou analyzována vybraná salda vnější ekonomické rovnováhy. Zdrojem pro vypracování praktické části byla data vydaná Českou národní bankou.

KLÍČOVÁ SLOVA

platební bilance, běžný účet, obchodní bilance, finanční účet, přímé zahraniční investice, devizové rezervy, saldo, vnější rovnováha

CÍL A METODIKA

Hlavním cílem diplomové práce je popsat vývoj platební bilance České republiky a jejich účtů. Vedlejším cílem je popsat vliv vybraných událostí (měnová krize v roce 1997, vstup do EU v roce 2004 a hospodářská krize v roce 2008) na vývoj platební bilance a jednotlivých účtů. Dalším cílem je definovat vybraná salda pro určení tvaru vnější ekonomiky České republiky.

Práce je rozdělena do dvou částí – teoretické a praktické. Podkladem pro vypracování teoretické části byly poznatky získané z odborných tuzemských i zahraničních publikací. Pozornost je zde zaměřena na teoretické vysvětlení klíčových kapitol: platební bilance a vnější ekonomická rovnováha. V praktické části je provedena analýza jednotlivých účtů a podúčtů platební bilance České republiky v období 1993-2013. Pro zpracování této kapitoly jsou použita data vydávaná v ročenkách České národní banky. V závěru praktické části je provedena analýza vybraných sald vnější ekonomické rovnováhy.

ZÁVĚR

Při pohledu na vývoj celkové platební bilance ve sledovaném období (1993-2013) nedošlo k žádným extrémním skokovým propadům či nárůstům. Po celou dobu byl běžný účet v deficitu, stejně jako byl finanční účet po celé období v přebytku. Česká národní banka musela použít devizové rezervy k vyrovnání platební bilance jen v letech 1996, 1997 a 2011. Největšího přebytku dosáhla platební bilance v letech 1995, 2002 a 2013.

Vývoj platební bilance se dá rozdělit do čtyř etap s výše zmíněnými mezníky. První etapa je od roku 1993 do roku 1997, kdy došlo k měnovému otřesu, druhá od roku 1998 do roku 2004, kdy Česká republika vstoupila do EU, třetí od roku 2005 do roku 2008, kdy proběhla světová finanční krize a poslední etapa zachycuje vývoj od roku 2009 do roku 2013.

V prvních letech sledovaného období docházelo k pronikání na vyspělé trhy zejména západních zemí, kde nebyly české výrobky konkurenceschopné. To se projevilo zejména na výrazném zvyšování deficitu obchodní bilance. Ten spolu s deficitem bilance výnosů dostal do deficitu i celý běžný účet. Finanční účet naopak vykazoval přebytek, především díky ostatním investicím, které lákal stabilní měnový kurz a vysoká úroková míra. V roce 1995 tak díky nim skončila celková platební bilance ve výrazném přebytku (téměř 198 mld. Kč). Hned v letech 1996 a 1997 vlivem rozšiřování oscilačního pásma a dalších faktorů, které vzbuzovaly v zahraničních investorech nedůvěru, došlo ke snížení ostatních investic a tím i celého finančního účtu. Jeho přebytek již nestačil na financování deficitu běžného účtu a Česká národní banka musela použít devizové rezervy.

Podíl salda běžného účtu na HDP překročila doporučenou hranici 5 % již v roce 1996 (6,4 %), podíl zahraničního zadlužení na HDP se v roce 1997 přiblížil hranici 40 % (38,3 %), prohloubil se deficit všech sald určujících tvar vnější rovnováhy (obchodní bilance, výkonové bilance, běžného účtu a základní bilance) a od roku 1996 je saldo investiční pozice záporné. Není proto divu, že na jaře 1997 došlo k měnové krizi a skokovému znehodnocení koruny, které i přes intervence České národní banky skončilo přechodem na systém řízeného plovoucího kurzu.

Druhé období je charakteristické vysokými přebytky finančního účtu. Ten v roce 2002 dosáhl maxima, 347,8 mld. Kč. Velký podíl na tomto přebytku mají přímé zahraniční

investice, které se od roku 1998 zvyšovaly. Přicházely v podobě privatizace státního majetku do rukou zahraničních investorů a významných investičních akcí. V roce 2000 vstoupil v platnost zákon o investičních pobídkách, který příliv zahraničních investic ještě podpořil.

Vliv přímých zahraničních investic však není jen pozitivní. Mají negativní vliv na bilanci výnosů, což se v druhé etapě spolu se zvyšujícími se přímými zahraničními investicemi začalo ukazovat. Deficit bilance výnosů se více než zčtyřnásobil a spolu s deficitem obchodní bilance způsobil prohlubování deficitu běžného účtu.

Salda obchodní bilance, výkonové bilance i běžného účtu zůstávaly v tomto období v deficitu, saldo základní bilance vykazovalo přebytek až do roku 2003, kdy spadlo zpět do deficitu. Podíl zahraničního zadlužení na HDP se pohyboval okolo 30 %, tedy pod rizikovou hranicí. Podíl salda běžného účtu na HDP se také pohyboval nerizikových hodnotách - do 40 %. Deficit salda investiční pozice země se nadále prohluboval.

V roce 2004 vstoupila Česká republika do Evropské unie. Tato událost se pozitivně projevila především na obchodní bilanci. Poptávka v zemích EU způsobila, že export začal převažovat nad importem. Příliv přímých zahraničních investic stále trval a kapitálový účet se v tomto období stal znovu aktivním účtem.

Přestože obchodní bilance přešla do přebytku, deficit bilance výnosů se stále více prohluboval a běžný účet tak také vykazoval deficit. Výkonová i základní bilance vykazovaly přebytek, podíl zahraničního dluhu na HDP se až do roku 2008 držel pod 40 %. V roce 2008 poprvé tuto hranici překročil (40,6 %). Deficit salda investiční pozice země se nadále prohluboval.

Poslední období je období po světové finanční krizi. Nejvýraznější položkou tohoto období je bilance výnosů, jejíž deficit je čím dál vyšší a v roce 2013 skončil na 312,4 mld. Kč. Tento deficit však nebyl dopadem finanční krize. I přesto, že obchodní bilance vykazuje přebytek, deficit bilance výnosů je tak vysoký, že je běžný účet trvale v deficitu. V roce 2008 došlo k výraznému snížení přílivu přímých investic, které trvalo až do roku 2012. Přebytek finančního účtu se snížil tak, že nebyl schopen pokrýt deficit běžného účtu a celková platební bilance v roce 2011 skončila v deficitu.

Saldo obchodní bilance bylo v posledním období v přebytku a má rostoucí trend, stejně jako saldo výkonové bilance. Saldo běžného účtu je trvale v deficitu, přesto v roce 2012 došlo k výraznému snížení salda téměř o 50 mld. Kč. Podíl salda běžného účtu na HDP se pohybuje okolo 3%, což je přijatelná hodnota. Saldo základní bilance mělo od roku 2007 klesající trend, až v roce 2011 skončilo v deficitu, hned v roce 2012 se však vrátil do přebytku. Podíl zahraničního dluhu na HDP v posledním období přesahuje rizikovou hranici 40 %, a má rostoucí trend. V roce 2013 dosáhl 54,2 %. Saldo investiční pozice země dále prohloubilo deficit.

Měnová krize, která propukla v roce 1997, způsobila deficit celkové platební bilance v letech 1996 a 1997. To způsobilo prohloubení deficitu obchodní bilance a snížení přílivu ostatních investic. Neměla však dlouhodobější důsledky, protože hned od roku 1998 začaly do České republiky proudit přímé zahraniční investice. Vstup do Evropské unie pozitivně ovlivnil obchodní bilanci, která místo deficitu začala vykazovat přebytek. Saldo běžného účtu se sice v letech 2005 a 2006 zlepšilo, ale kvůli zvyšujícímu se deficitu bilance výnosů nebylo konečné saldo běžného účtu výrazně ovlivněno. Vstup do EU prospěl i finančnímu účtu, zejména přílivu přímých zahraničních investic. Dále se stal kapitálový účet znovu aktivní a svým přebytkem přispíval ke zlepšení celkového salda platební bilance. Světová finanční krize se projevila především propadem přílivu zahraničních investic, ale i zhoršením obchodní bilance. Hlavní vliv měla na zahraniční zadlužení země, od roku 2008 Česká republika přesahuje rizikovou hranici 40 %.

Hlavním problémem platební bilance České republiky je bilance výnosů. Po celé sledované období vykazuje deficit, který se stále prohlubuje a výrazně zatěžuje běžný účet. Od bilance služeb ani od bilance převodů se nedá očekávat výraznější zlepšení, ke snížení deficitu běžného účtu může pomoci pouze obchodní bilance. Ta v posledních letech vykazuje rostoucí trend.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

- DURČÁKOVÁ, Jaroslava a kol: Mezinárodní finance, 4. vyd., Praha: Management Press, 2010, 494 str., ISBN 978-80-7261-221-5
- HOLMAN, Robert: Ekonomie, 5. vyd., Praha: C. H. Beck, 2011, 691 str., ISBN 978-80-7400-006-5
- KUBIŠTA, Václav a kol: Mezinárodní ekonomické vztahy. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, 384 str., ISBN 978-80-7380-191-5
- NEUMANN, Pavel a kol: Mezinárodní ekonomie, 1. vyd., Praha: Grada Publishing a.s., 2010, 160 str., ISBN 978-80-247-3276-3
- PLCHOVÁ, Božena: Zahraniční ekonomické vztahy České republiky, 1. vyd., Praha: Oeconomica, 2003, 154 str., ISBN 80-245-0608-4
- POLOUČEK, Stanislav a kol.: Peníze, banky, finanční trhy, 1. vyd., Praha: C. H. Beck, 2009, 415 str, ISBN:978-80-7400-152-9
- ČNB: Platební bilance 1993-2010 [online], [cit. 2015-03-15], přístup z internetu:
https://www.cnb.cz/cs/statistika/platebni_bilance_stat/publikace_pb/zpravy_vyvoj_pb/